

• FØROYA • SOCIAL-DEMOKRAT

FRÆLSI

JAVNAÐUR

BRÓÐURSKAPUR

Nr. 6.

Lýsingaprisur fyri peltreglu, 30 oyr, á forsiðuni, 20 oyr, á 3. og 4. síðu. Við stórti lýsingum fæst avsláttur í prísinum.

Tírsdag hin 7. februar 1933.

Kostar kr. 1,50 fjóðringarárið + Porto. Blaðið verður bílagt á posthúsinum, brevsvanarstöðum og skrivstovuni. Telf. 143.

7. árg.

Skúli okkara.

Tað kann væl ikki vera óðr-vísi enn, at ein lærari, sum hevur virkað eitt langt áramál, má hava hugsað um, hvussu rangvort mangl er fyri skúla okkara. Og sum vit hava hugsað, so hava starvsbróður okkara t. d. í Danmark hugsað, og teir leggja teirra hugsan fram fyri almenningi í blaði teirra, og teir koma saman á fundar, nevndarfundar, felagsfundar og norðanlandafundar, men hvat gera vit? Hjá okkum hava atfinningarnar so at siga bert snarað seg um tað ranga í, at móðurmálið ikki hevur haft fullan rætt í skúla okkara. —

Tó ikki eru øll brek bót, um hin nógvi umrøddu § 7 fer burtur úr lógini, hon hevur so stutt ongan praktiskar tyding í skúla okkara! Nei, eftir er so sera nógvi, ið treingir til umskipan í skúla okkara kring um í Føroyum, um hann skal verða til tað, hann eigur at vera. —

Men ætlanin er ikki nú at skriva um fólkaskúla okkara í síni heild, men mest um okkara skúla, Havnar almenna skúla, fyrr og nú.

Havnin, Tórshavn, er ein býur við o. u. 3000 íbúgvum, og vit mugu óivað rokna við einum 500 børnum alt í alt, t. v. s. børnum í skúlaaldrí. Og tó standa vit nú á ein og hvønn hátt á sama stigi sum í 1895, 37 ár aftaná at skúli okkara uppi við Havnar átti verður.

Fyri ta tíð var fyrsti skúlin úti á Reyni, við einari stórarí lágari stovu og einum «kamarí», sum í síni tíð var til tey mest framkomni børnini at sita í, men seinri meir nýtt til at seta børn eftir í. So var ein pinkulitil forstova við steinsettum gólvi, har eini 10–12 børn rúmdust, mest brúkt at spæla «fyrbassí» í.

Við henda skúla var ein lærari, og arbeiddi gekk fyri seg eftir «den indbyrdes Undervisning», soleiðis at tey eldru børn, sum vóru komin nakað áleiðs, hjálpu til við at læra tey smærri og eisini tey eldru, sum vóru aftarlaga í kunnleika og evnum.

I eini tíð, tá armóðin og vesaldómurin lá sum eitt svart skyggj yvir okkara líla býi, vóru viðurskiptini á so mangan hátt út av lagi ring, og enn livir onkur, sum minnist, hvussu vorðið var í skúlanum. Vit hava hoyrt tey eldru siga frá, hvussu ringt tað var at vera «Bíhjálp» hjá børnum úr teim smáu, ússaligu heiminum, tað var hjartaskerandi at hoyra um hesar tíðir.

Men úr hesum skúla gingu mong út við góðum kunnleika og við einum ongantíð slókaðum kærleika til tann lærara, sum í hesum ringu og trøngvi viðurskiptum lærði tey so mikið, at tey til teirra síðsta dag stóðu sum mentaði menniskju, langt frammi í øllum teimum málum, sum livið legði fram fyri tey. Millum tey vóru t. d. fyrstu yintrafólk her, fólk sum við

opnum eygum og oyrum fylgdu til politiska bardaganum í Danmark i tí «estrupske» tíðini, tá J. H. Schroter lá í stríði við høgna-afurhaldið, konservatismuna, í Føroyum, Müller—Barentsen—Effersee o. s. fr.

Sum býurin vaks, vaks barnatalið, og hjálp mátti fáast. Fyrst var ein lærarinna, og seinri ein lærari; men samstundis mátti fáast nýtt holi, og yviri í Quillingsgarði komu nú annarlærari og lærarinna at halda til, og har varð so hildin skúli til summarfrítíðina 1895. Aftaná Ólavskuna 95 varð okkara nýggi skúli tikin til brúks.

Hesin skúli var eitt prýði fyri okkara bý — og er tað enn — at síggja. Vit vita ikki betur enn, at hann er teknaður og planaður av ólærdum manni, og hann er bygdur úr føroyskum gróti, tilhøgt á sama hátt sum nýtt til vitan og húsin á Borðuni. —

Skúlin varð bygdur við 4 skúlastovum við einari langari forstovu ella gongd frammanfyri, so borniniingu hongt klæðir og sett teirra tuffur frá sær. Uppi á var gjørd húsrúmd fyri tveir lærarar — sjálvsagt við stórum muni millum fyrsta og annan lærara — og eina lærarinna. — Seinri vóru hesar báðar rúmdir, fyri annarlærara og lærarinna, tiknar til seyming og slójd.

Tey menn, sumingu hella skúlahús í lag, hava verið mentir at síggja fram í tíðina, tó hava teir ikki haft hómig av, at Havnar býur skuldi koma til at vaksa so í stórum, sum hann er vaksin tey seinastu 30–40 árin. —

Frá teim ússaligu «lokatum» úti á Reyni og í Quillingsgarði, hvar av býarstýris dróm einki varð gjørt fyri børn og skúla, á nakkran hátt, hvar alt var sum tað hevði verið frá fyrsta degi, hesi hús vóru tikin til brúks, undantikið tað, at ár og slit og gamalt stov og skifti ár fyri ár gjørdi tey meiri og meiri óhugnaliga, frá teim at koma inn í hesa nýggju borg, hvar hogt var til loftið, hvar ljós og frísk luft kundi sleppa inn í stórum, tað var ein munur. Her var garður at spæla í úti, og her var rúmd inni, har var alt annarleis. —

Tíðin stendur ikki í stað, og vit menniskju standa ikki í stað — tó eitt er, sum mangan sýnist okkum at standa í stað, og tað er landa- og býarstýri. Lat okkum tó taka okkum aftur, tað eru menniskju, sum standa í stað, í sama stað alla ævi sína. — Hesin skúli, sum bygdur var í 1895, og tá var hildin at vera, og eisini var eitt stórt framstíg, er ikki longur tíðarhóskandi. Hann er vorðin standandi í stað, tíðin er runnin frá honum, ið tá menniskjuni standa í stað, standa teirra institusjónir tað eisini. Havnin hevur nú 2–3 ferðir so nógvi fólk sum í 1895, men húsrúmdin í skúlahúsi okkara er tann sama. Her er undantikið, at tær stovur, sum vóru gjørdar til fyrstulærarin,

bráfangis eru tiknar til skúlastovur, tær skúlastovur, sum eru á ein og hvønn hátt ólóg-ligar. Bráfangis, søgdu vit, nei hella bráfangis sær út til at skúla vara við alla!

Meðan skúlar á bygd verða bygdir við tí fyrri eyga at gera alt tað besta fyri bornini — og sig mær, hvat annað orindi hevur skúlin? — so standa vit her í stað, ja vit standa í sama stað sum í 1895!

Far til domis norður til Gotu ein dag, tær nýstítt ikki at fara longur. Mitt fínilum Goturnar, við Gotugjógv, siggja vit hin nýggja, stóra skúlan, bygdur við tí máli fyri eyga at verða eitt fyridomi fyri ein nú- og fram-tíðar bygdaskúla í Føroyum.

Vit koma fyrst inn í eina stóra forstovu, hvar bornini skulu heingja hógvur og onnur klæðir teirra og seta tuffurnar. Har er báðumegin vask við keldum og heitum vatni, og haðani koma vit so inn í eina langa, ljósa og heita «gongd», hvadaní dyr ganga inn í skúlastovurnar. Har, í hesi gongd, sum er nakað av longd sum øll húsin, eru bornini inni í ringum veðri, og har eta tey morgunmat, og har eru beinkir at sita á hjá teimum.

Uppi yvir skúlastovunum er gjørd húsrúmd fyri annarlærarin, og har er fyribils kommunukantór. Undiríðan er ein stórusalur, sum verður nýttur til gymnastik, fimleik; men av tí, at «ikki varð Rómahorg bygd á einum degi», torvar enn tann nógvi reidskapur, sum aðra-staðni verður nýttur til fimleik — tó tað kemur! Her kann sigast, at annarlærarin, J. Simonson, hevur gingið í skúla hjá sjálvum Niels Bukh á Ollerup, so har er gott í vænti á tann hátt.

Hesin salur verður nýttur til samkomur, og ætlanin er, at har skulu heingast upp myndir av góðum monnum, helst teimum sum hava livað fínilandi teirra, Føroyum, til æru. Har hongur nú ein stór mynd av Hans Havstrøym, sum forst undir Íslandi seinasta ár. Formaður Føroya Fiskimannafelags mátti fara út at fiska fyri at vinna sær fínila. So lona vit Føroy-ingar okkara alitismonnum! Hesin salur hevur sera góð ljóðvurð-skifti, tá nakað av fólki er inni. Skúlin hevur central-hitaverk, so har er altíð heitt allaðstáni í senn, og so hevur hann baðirúm! men eitt torvar enn: W. C., tó tað kemur væl, líkasum elektricitet. —

Hetta er ein bygdaskúli — og hvat hava vit? Hvussu er stalt hjá okkum? Hvat verður gjørt fyri bornum her í skúla okkara? Frá teim gomlu, ónýtandi skúlastovum og øllum teim for-olddað viðurskiptum til te okkara skúla, sum hann nú er, var eitt stórt framstíg, men hvat er gjørt síðani tá? Eitt er gjørt: Tey meir enn óhóskandi nátt-húsin eru brotin niður og vit hava fingið W. C. í kjallaranum.

Hvat er tað so okkum torvar? Lat okkum fyrst tala um alt tað, sum eitur hús. Bornini eru nú býtt sundur í so nógvar partar, klassar, at tær stovur, sum eru, ikki sláa til, og av teimum eru bert 4 soleiðis vorðnar, at lógin tekur tær fyri fullt. Umframt tær 4 eru 2, sum verða nýttar til alment skúla-brúk, 1 verður nýtt til alment skúlabruk og seyming, og 1 er til «slójd». Her afturat er nú ein lærarinna, sum sleingist «sum tongul í brimie», úr einari stovu og í eina aðra. Soleiðis er staðan, men hvussuleiðis verður hon, um býur okkara veksur og barnatalið við honum — og ikki sær út til annað. —

Okkum torvar nú 4–5 skúlastovur, so vorðnar at tær á ein hvønn hátt eru lóg-ligar. Okkum torvar eitt stað til bornini at vera inni í, tá tey í tíðini mill-um kl. 8 og 2 ikki eru hjá nokrum lærara, tá tey, sum ikki fara heim, skulu eta morgun-mát, og tá veðrið er so vorðið, at ikki er verðandi úti í frítíðini millum lesutimar, fri-korter, sum vit nevna tað.

Okkum torvar eitt sovordíð stað, ljóst, heitt, hugnaligt, hvar bornini fáa sítið, hvar vask er við kaldum og heitum vatni. Okkum torvar eitt fimleikar-hús, (gymnastikhús), og baðhús fyri bornini og fyri lærararnar, um teir ikki sjálvir hava tilfikt heima. Og so torvar okkum sjálvsagt central-hitaverk, so vit fáa hita til øll tey rúm, hvar born og lærarar skulu vera.

Nakað av tí uppi á, sum nú er skúlastovur, kann lættliga gerast aftur í stand til bústað fyri ein mann sum skal halda skil á øllum sum eitur reingering, umbót og tilfikt. Tí, sum leypur av uppi á, er brúki fyri á mangan hátt, t. d. gøymslu fyri skúlan sovni, til stovu hjá lærarunum o. s. fr.

Okkum torvar soleiðis: nóg nógvar skúlastovur, fimleikarsal, baðirúm, hitaverk, rúm fyri bornunum at vera í, og alt hella gjørt so væl hóskandi og hugnaligt, sum gerast kann. Og so kemur eitt afturat: Spælu-plássio hjá bornum má gerast sovordíð, at tað er slætt, ikki runut í vátveðri, ikki stendur í einum moldroki í turveðri, og lat okkum ikki gloyma tað, at hella verður umskipað soleiðis, at plássio fær sol og ikki sum nú er í skugga at siga allan dagin. Tí sólín er heilsuót fyri alt livandi.

Tó, skúla okkara viðvíkjandi, er ikki bert stovur av øllum slag og tilfikt at tala um, her er so ógviliga nógvi annað.

Tað verður framhildið av teim allarfestu skúlamonnum nú í tíðini, at ein skúlastova ikki bert skal vera stór, ljós og heit, men hon skal vera hugna-lig. Hon skal vera málav við ljósum, fogrum líti, og hon skal vera prýdd við málningum, hava blómur í vindeygnum og «gardinur», so vindeyguni ikki sýna seg sum stórir, tómir gluggar. — Alt har inni skal verða gjørt fyri at gleða tey nógva barnaeysu. — Hetta vil eisini í stórum hava sína ávirkan á lærararnar og geva teimum hovi til, við øllum hesum vakra

fyri eyga, at tala við bornini um vakurleikan í náttúruni, um stórmenni í andans verð o. s. fr. Til størstu hjálp og størsta stuðul fyri alt arbeiði í skúla er sovni av øllum slag.

I Landkort, bíletti bæði úr søgu, landalæru, náttúru og øllum yrki á landi og sjógv. Sum tað allarbesta á henda hátt er at nevna ljósbíletti, og nú er tað so við hesum, at ljósbíletti kunnu sýnast á ljósum degi, tað nýstítt ikki longur at gera myrkt inni.

Á tí stóru skúlaframsýningini í 1931, meðan tann stóri norð-anlanda skúlaframsýning gekk fram, var so nógvi at síggja, at vit, sum komu higan úr Føroyum, stóðu sum born uttanfyri eitt stórt vindeyga, hvar alskins vakrar jólagávur vóru framsýndar og ongan pening hørda at keypa fyri! Millum alt tað nógva, har var, hugsa vit, at ljósbíletti vóru eitt tað sjaldsasta, og her hómaðu vit eina møguleik, tí hella kann ein nøkulunda stór kom-muna fáa í lag at ognar sær, til stóra fragd og nytlu fyri skúlan.

II. Djórasovni og plantusovni hava ein ótóra stóran tyding, tí lítið vert er bara at nýta bók, barnið vil og má sleppa at síggja og helst taka upp í hond-in; um summarið fer sjálvsagt lærarin út við bornunum at læra tey at kenna allar tær plantur, sum vaksa her á landi.

Til tey born, sum eru komin so langt fram, at tey eru farin at læra um tær lógin, sum ráða, og tær kreftir, sum rora seg í rúmdini, í «universinum», hevur skúlin sjálvandi stór.

III. Sovni til brúks í hesi læru-grein, tí ongastáðni eru sovni meiri neyðturvalgi enn her. At læra born óll slog av náttúru-froði bara eftir bók er onga-stáðni í brúki «úti í verðini».

Aðra staðni eru menn nú farnir at læra bornini sjálvi at gera amboð til undirvísingina í «fysik» og «kemi», og sera forvínsligt var á áðurnevndu skúla-framsýning at síggja skúlaborn fáast við hella og arbeidda sjálvi við sjálvgjörðum amboðum. Vit komu her á tal við ein lærara, harra Arndahl, sum var har við skúlabornum sínum og sýndi, hvussu væl til bar.

Skúlin skal alt í alt hava alt tað, sum fremur undirvísingina og ger skúlan til eitt stað, hvar bornini kenna seg heima og í góðum hondum, hvar livið er liv og ikki tómt, innihaldsleyst naggarí við øllum møguleikum so hjartans ónyttugum og nytta-drepandi, tíðsspillandi svassi. Er tað — fyrri bert at taka eitt lítið domi — ikki sýnt at nýta tíð-ina, hana sum fer og ongantíð kemur aftur! — til at læra tey neyðars smáu born tað sálige-grandi í at vera kom í fyrra og seinra í og í og a, nær ó skal nýstast — ó sum hevur verið burtur úr føroyskari talu í o. u. 600 ár! Er tað ikki ein blóðug synd at nýta tíðina til alla hesa studerukamars-læru, meðan sólín skínur uttanfyri skúla vindeyguni, og bornini, sum aldrin á ævini fáa nýttislu